INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING

1. INLEIDING p. 1

2. VOOR- EN NADELEN VAN CENTRALISATIE p. 1

3. DOELSTELLING EN TAAKVELDEN p. 2

3.1 Uitvoerende taken p. 3

3.1.1 Attenderen p. 3

3.1.2 Uitvoeren van retrospectief literatuuronderzoek p. 3

3.1.3 Samenstellen, en doorzoeken van privébestanden p. 4

3.1.4 Opzetten van en deelnemen aan netwerken p. 4

3.1.5 Invoeren van literatuur in secundaire tijdschriften en informatiebestanden p. 4

3.1.6 Samenstellen van geëvalueerde gegevensbestanden ("information analysis") p. 4

3.1.7 Ontwerpen en ontwikkelen van hulpmiddelen p. 4

3.2 Makelaarstaken p. 4

3.3 Coördinerende taken p. 5

3.3.1 Coördineren van het gebruik van terminals en netwerken p. 5

3.3.2 Bevorderen van de samenwerking tussen bedrijven en andere instellingen p. 5

3.3.3 Bevorderen van normalisatie p. 5

3.4 Overige taken p. 5

3.4.1 Onderzoek p. 5

3.4.2 Opleiding p. 6

3.4.3 Verlenen van advies p. 6

3.4.4 Verlenen van assistentie p. 6

3.4.5 Bevordering van het gebruik van terminals p. 6

3.4.6 Voorlichting en werving p. 6

4. EXTERNE EN INTERNE ORGANISATIE p. 7

4.1 Verhouding tot Bibliotheken en Documentatiecentra p. 7

4.2 Verhouding tot het NOBIN p. 7

4.3 Interne Organisatie p. 7

5. PLAATS VAN VESTIGING p. 8

6. FASERING p. 8

7. FINANCIERING p. 9

7.1 Financiering van overheads p. 9

7.2 Financiering van taken p. 10

7.2.1 Dienstenverlening in de vorm van attendering, retrospectief literatuuronderzoek e.d. p. 10

7.2.2 Makelaarsfunctie, coördinatie p. 10

7.2.3 Onderzoek p. 10

7.2.4 Instructie en voorlichting p. 10

7.2.5 Sluisfunctie p. 10

8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN p. 11

Bijlage 1 : Lijst van data-bases die op het ogenblik door Nederlandse centra verwerkt worden. Selectieve lijst van data-bases waarop diensten mogelijk zijn of binnenkort mogelijk worden.

Bijlage 2 : Enige mogelijkheden voor plaatsen van vestiging van het Informatie-Instituut.

Bijlage 3 : Lijst van in het rapport voorkomende acroniemen.

SAMENVATTING

In Nederland bestaan op het ogenblik een aantal door de overheid gefinancierde of gesubsidiëerde informatieprojecten o.a. op de volgende gebieden: de chemie (NOCI), de landbouw (ALADIN), de medische wetenschap (MEDLARS/MEDLINE) en de nucleaire wetenschap (INIS). Bovendien heeft de overheid verplichtingen op zich genomen op het gebied van de metaalkundige informatie (SDIM).

Aan de huidige soms vrij geïsoleerde opstelling van deze projecten zijn een aantal nadelen verbonden zoals: ondoorzichtigheid voor de gebruiker, versnippering van activiteiten, geringe mogelijkheden tot uitbreiding van dienstverlening, weinig overzichtelijke situatie voor de subsidie-verlenende instanties en inefficiënt gebruik van financiële middelen.

Uit informele contacten tussen Ch.L. Citroen, B.M. Haringsma, A.H.H.M. Mathijsen, H.C. Molster en J.W. Plevier is een werkgroep ontstaan die heeft nagegaan op welke wijze de huidige situatie zodanig zou kunnen worden verbeterd dat de genoemde nadelen zouden kunnen worden ondervangen. De werkgroep meent dat dit zou kunnen gebeuren door de reeds bestaande activiteiten te bundelen in één organisatorisch verband (in het rapport van de werkgroep "Instituut" genoemd).

Dit Instituut zou tevens belast kunnen worden met een aantal in de huidige situatie niet of nauwelijks uitvoerbare taken zoals: onderzoek, instructie, werving en voorlichting, uitbreiding van het dienstenpakket, actieve deelname in een Europees netwerk, verlenen van adviezen en assistentie, ontwikkelen van hulpmiddelen, samenstellen van geëvalueerde gegevensbestanden, bevorderen van samenwerking op informatiegebied tussen bedrijven en andere instellingen en bevorderen van het gebruik van terminals.

Ten aanzien van de taken meent de werkgroep dat deze zich niet alleen over de toegepaste, maar ook over de zuivere wetenschappen moeten uitstrekken.

Grote waarde moet worden toegekend aan een functionele inpassing van een dergelijk Instituut in de totaliteit van het Nederlandse Bibliotheek- en Documentatiewezen, daar deze het primaire distributienet voor de informatieverspreiding vormen. De diensten van het Instituut zullen in het algemeen dan ook door de bemiddeling van de bibliotheken en documentatie-instellingen ter beschikking van de gebruiker dienen te staan.

Daarnaast zijn relaties met organisaties van potentiële gebruikers van groot belang.

Het verdient aanbeveling een dergelijk Instituut onder te brengen bij een instelling of organisatie die qua doelstelling gericht is op informatieverschaffing en dienstverlening en qua positie een zekere nationale status bezit.

Mogelijkheden zijn o.a. de Koninklijke Bibliotheek, de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen en T.N.O. Ook de oprichting van een zelfstandige Rijksoverheidsinstelling kan overwogen worden.

In een eerste fase waarin de reeds lopende projecten samengevoegd worden en de nadruk op uitvoerverzorging zal vallen, zullen 9 à 10 personeelsleden nodig zijn (3 à 4 search-formulators, 2 krachten voor invoercoördinatie, 1 automatiseringsdeskundige, 1 kracht voor voorlichting en werving en 2 krachten voor secretariaats- en ponswerkzaamheden). In de volgende fase wordt gedacht aan uitbreiding van het dienstenpakket, ontwikkeling van eigen onderzoek en optreden als adviesbureau.

Indien ervan uitgegaan wordt dat bij dienstverlening aan het publiek tenminste de marginale kosten gedekt worden zal overheidssteun toch niet ontbeerd kunnen worden. Zeker in de aanlooptijd van nieuwe projecten zal subsidie noodzakelijk zijn, terwijl bepaalde diensten zoals instructie en voorlichting evenals onderzoek geheel door de overheid gesubsidiëerd zouden moeten worden.

Hoewel aan centralisatie in één instituut ook nadelen kleven (voor sommige gebruikers vanwege de geografische ligging minder gemakkelijk bereikbaar) zijn er belangrijke voordelen zoals o.a. een efficiënter gebruik van computerprogramma's en ervaring, relatief geringe additionele kosten voor kleinere projecten, verlaging van algemene kosten, mogelijkheden voor training en instructie, mogelijkheden tot samenvoeging van data-bases e.d.

Daar de projecten die in eerste instantie voor integratie in één organisatie in aanmerking komen, momenteel nog geheel of gedeeltelijk door de overheid gesubsidiëerd worden, wordt de situatie nu gunstig geacht voor het nemen van beleidsbeslissingen die tot de gewenste bundeling van krachten kunnen leiden.

Op grond van bovenstaande overwegingen beveelt de werkgroep aan, dat de betrokken instanties overgaan tot de oprichting van een Informatieinstituut.

1. INLEIDING

In Nederland bestaan op het ogenblik een aantal direct of indirect door de overheid gefinancierde of gesubsidieerde informatieprojecten, op o.a. de volgende gebieden:

- de chemie (NOCI, NIC);
- de landbouwwetenschappen (ALADIN);
- de medische wetenschap (MEDLARS/MEDLINE);
- de nucleaire wetenschap (INIS).

Bovendien heeft de overheid verplichtingen op zich genomen op het gebied van metaalkundige informatie (SDIM).

Al deze projecten zijn echter min of meer geïsoleerd tot stand gekomen. De nadelen hiervan zijn:

- onoverzichtelijkheid voor de gebruiker. (Door de overlapping van vakgebieden moet de gebruiker zich voor sommige vragen tot twee of meer organisaties wenden.);
- niet optimale bezetting van de desbetreffende diensten;
- zwakke onderhandelingspositie zowel nationaal als internationaal;
- versnippering van activiteiten zoals werving, voorlichting van gebruikers, ontwikkeling van computerprogramma's e.d.;
- geringe mogelijkheden tot uitbreiding van het dienstenpakket.

Uit informele contacten tussen Ch.L. Citroen, B.M. Haringsma, A.H.H.M. Mathijsen, H.C. Molster en J.W. Plevier is een werkgroep ontstaan die heeft nagegaan op welke wijze het NOBIN-beleid zodanig operationeel zou kunnen worden gemaakt dat de genoemde nadelen zouden kunnen worden ondervangen.

De Werkgroep meent dat deze nadelen voor een groot deel opgeheven zouden kunnen worden door naast het NOBIN, waarin het beleid wordt bepaald, een organisatorisch verband (verder Instituut te noemen) op te richten, waarin de bestaande activiteiten, de bestaande ervaring en de kennis van informatie-activiteiten elders worden gebundeld en gecoördineerd.

In het rapport worden achtereenvolgens besproken:

- de voor- en nadelen van centralisatie;
- de doelstelling en taken van het op te richten Instituut;
- de organisatie van het Instituut;
- de plaats van vestiging;
- de fasering;
- de financiering.

2. VOOR- EN NADELEN VAN CENTRALISATIE

Centralisatie van informatie-activiteiten heeft ten opzichte van een gedecentraliseerde opzet (b.v. per discipline) de volgende voordelen:

- gemak voor de gebruikers die zich niet hoeven af te vragen tot wie zij zich voor een bepaalde vraag moeten wenden; voorkomen wordt dat een gebruiker zich voor de beantwoording van één (multidisciplinaire) vraag tot verschillende centra moet richten;

- samenwerking van informatiespecialisten met deskundigheid op verschillende vakgebieden;
- combinatie van invoerwerkzaamheden voor verschillende data-bases. Slechts één administratief apparaat is nodig. Indien abstracts geleverd moeten worden, kunnen deze in verschillende data-bases ingevoerd worden; slechts het indexeren of coderen zal soms voor iedere data-base afzonderlijk moeten gebeuren. Met bibliotheken en informatie-instellingen, die ten behoeve van de invoer in opdracht artikelen e.d. selecteren, kan één overeenkomst gesloten worden voor de totale door het Instituut te leveren input;
- werkzaamheden kunnen in één computercentrum geconcentreerd worden, waardoor een efficient gebruik wordt gemaakt van programma's en ervaring. De software groep kan groter zijn, hetgeen ontwikkelingswerk in teamverband mogelijk maakt;
- kleinere projecten kunnen worden uitgevoerd, omdat slechts de relatief geringe additionele kosten in rekening gebracht behoeven te worden;
- verlaging van algemene kosten zoals:
  . beheers- en administratiekosten
  . huisvestingskosten
  . verwerkingskosten
  . terminalkosten
- er ontstaan mogelijkheden tot het samenvoegen van data-bases en het samenstellen van data-bases over bepaalde onderwerpen met behulp van gegevens verkregen uit een aantal algemene data-bases;
- er ontstaan meer mogelijkheden tot het periodiek uitgeven in gedrukte of in machine-leesbare vorm van overzichten over bepaalde onderwerpen;
- meer mogelijkheid tot instructie en training van gebruikers in wisselwerking met de dienstverlening.

Uiteraard zijn er aan centralisatie ook nadelen verbonden. Zo zal een centraal informatieinstituut voor sommige gebruikers vanwege de geografische ligging minder gemakkelijk bereikbaar zijn. Dit nadeel kan ondervangen worden door het inschakelen van lokale contactpersonen, of door het decentraal laten uitvoeren van bepaalde werkzaamheden. Een voorbeeld hiervan is het PUDOC te Wageningen dat het voornaamste uitvoerende orgaan op het gebied van de landbouw-informatie zal moeten blijven.

Waar het in een vakbibliotheek mogelijk is sommige vragen direct te beantwoorden met behulp van de aanwezige collectie, zal dit in het Instituut niet mogelijk zijn. Het Instituut kan slechts bibliografische gegevens en eventueel de abstracts leveren en verwijzen naar de bibliotheken voor de volledige publikaties.

Een psychologisch nadeel van centralisatie lijkt dat deze niet in overeenstemming is met de historisch gegroeide verhoudingen in Nederland.

3. DOELSTELLING EN TAAKVELDEN

De doelstelling van het Instituut is een doelmatig gebruik te bevorderen van gepubliceerde informatie, nationaal door informatie-activiteiten te bundelen en/of te coördineren, internationaal door de ontwikkelingen op informatiegebied in het buitenland te volgen, en in aansluiting hierop in Nederland te bevorderen.

De bijbehorende taakvelden zijn:

- uitvoerende taken;
- makelaarstaken;
- coördinerende taken;
- taken zoals werving, voorlichting, onderzoek e.d.

De Werkgroep meent dat de taken zich niet alleen over de toegepaste maar ook over de zuivere wetenschappen moeten uitstrekken.

Hiermee wil niet gezegd zijn dat al deze taken van meet af aan door het Instituut ter hand genomen moeten worden, noch dat het samenvoegen van alle taken een voorwaarde zou zijn waaraan bij de oprichting van het Instituut voldaan moet worden.

3.1 Uitvoerende taken

Hierin kunnen worden onderscheiden:

- attenderen;
- uitvoeren van retrospectief literatuuronderzoek;
- samenstellen, en doorzoeken van privébestanden;
- opzetten van en deelnemen aan netwerken;
- invoeren van de nationale literatuur in secundaire tijdschriften en informatiebestanden;
- samenstellen van geëvalueerde gegevensbestanden ("Information analysis");
- ontwerpen en ontwikkelen van hulpmiddelen.

3.1.1 Attenderen

Begonnen zou moeten worden met de in Nederland reeds operationele diensten in het Instituut onder te brengen. In een later stadium zouden naar behoefte andere diensten ter hand kunnen worden genomen, hetzij op basis van in Nederland geproduceerde magneetbanden zoals Economic Titles, Tropical Abstracts en Excerpta Medica, hetzij door het verlenen van bemiddeling bij de verzorging van attenderingsdiensten op elders beschikbare data-bases. (In bijlage 1 wordt een lijst van deze data-bases gegeven.) Zodra een stadium bereikt is waarin verwerking in eigen beheer de voorkeur verdient zal de verwerking zelf ter hand worden genomen.

3.2.1 Uitvoeren van retrospectief literatuuronderzoek

Een belangrijke taak van het Instituut zal zijn het (doen) uitvoeren van retrospectief literatuuronderzoek. Dit literatuuronderzoek zal in toenemende mate worden uitgevoerd door gebruik te maken van centraal opgeslagen gegevensbestanden die via terminals toegankelijk zijn. Behalve van "interactive on-line" systemen zal voor een aantal bestanden gebruik gemaakt worden van "batch-processing". Hiervan zijn de organisatorische aspecten analoog aan die van de verwerking voor attendering (zie 3.1.1).

Gebruikers voor wie een eigen aansluiting op een netwerk niet lonend is en bezitters van eigen terminals, die informatie op randgebieden wensen, die niet via hun eigen terminal beschikbaar is, zullen bij het Instituut terecht moeten kunnen.

3.1.3 Samenstellen, en doorzoeken van privébestanden

Het Instituut zou voor individuele gebruikers of groepen van gebruikers privébestanden kunnen samenstellen en beheren. Gedacht wordt hierbij aan de opslag van door de gebruikers eventueel verder bewerkte gegevens, die verkregen zijn op basis van literatuurrecherches.

3.1.4 Opzetten van en deelnemen aan netwerken

Eén van de functies van het Instituut zou kunnen zijn te gaan deelnemen als "node" (knooppunt) in een internationaal Informatienetwerk. Deze functie is afhankelijk van de keuze voor een gecentraliseerd of verdeeld ("distributed") netwerk of voor een tussenvorm. Indien het Europese Informatienetwerk gecentraliseerd wordt opgebouwd is er slechts ruimte voor één of misschien voor enkele grote verwerkingscentra.
Bij een verdeeld netwerk zou ook Nederland voor Europese verwerkingscapaciteit van minstens één data-base dienen te zorgen.
De knoopfunctie van het Instituut zou kunnen omvatten: opslag en verwerking voor eigen gebruik van één of meer veel gebruikte data-bases en opslag en toegankelijk maken van één of meer weinig gebruikte data-bases voor Europees gebruik.

3.1.5 Invoeren van literatuur in secundaire tijdschriften en informatiebestanden

Voor sommige informatiesystemen heeft of krijgt de Staat der Nederlanden de verantwoording voor de invoer van de desbetreffende in Nederland gepubliceerde literatuur (AGRIS, INIS, SDIM). Alleen al vanwege de overlapping van de vakgebieden dient deze invoer vanuit een centraal punt geregeld te worden. Daarnaast zou het Instituut moeten bevorderen dat de van belang zijnde nationale literatuur in de daarvoor in aanmerking komende secundaire tijdschriften wordt opgenomen.

Ten behoeve van instellingen die secundaire informatie wensen uit te geven zou het Instituut de invoer in machine-leesbare vorm kunnen verzorgen. Als uitvoer zouden b.v. magneetbanden voor computer-gestuurde foto-zetmachines geleverd kunnen worden. Daarnaast zouden magneetbanden geschikt voor het uitvoeren van literatuurrecherches vervaardigd kunnen worden.

3.1.6 Samenstellen van geëvalueerde gegevensbestanden ("Information analysis")

Op bepaalde vakgebieden zouden gespecialiseerde data-bases opgebouwd kunnen worden van door deskundigen geëvalueerde literatuur. Het Instituut zou voor deze gebieden fungeren als een "information analysis centre". In samenwerking met buitenlandse "analysis centres" zou door taakverdeling en uitwisseling getracht moeten worden een zo breed mogelijke dekking van de desbetreffende specialistische literatuur te bereiken.

3.1.7 Ontwerpen en ontwikkelen van hulpmiddelen

Zowel ten behoeve van de (verbetering van de) dienstverlening als in opdracht van derden zou het Instituut kunnen bijdragen tot het ontwerpen en opzetten van retrieval-systemen, thesauri en andere hulpmiddelen.

3.2 Makelaarstaken

De makelaarsfunctie houdt in het doorzenden van vragen of het verwijzen van vraagstellers naar andere instanties. Hiervoor is nodig dat bij het Instituut voldoende kennis aanwezig is over de nationaal en internationaal beschikbare informatiebronnen.

3.3 Coördinerende taken

Voor zover het enigszins mogelijk is moet het Instituut de uitvoering van informatie-activiteiten coördineren. Deze activiteiten moeten tot ontwikkeling worden gebracht in nauw overleg met de organisaties die groepen potentiële gebruikers vertegenwoordigen opdat enerzijds een optimale exploitatie van de beschikbare systemen gewaarborgd wordt en anderzijds uniforme voorwaarden voor de gebruikers verkregen worden. In het Instituut kan een plaats voor overleg gevonden worden voor al diegenen die zich met verwerking van documentaire informatie bezig houden. Het Instituut zou op technisch niveau een bijdrage kunnen leveren bij het bepalen van nationale standpunten.

3.3.1 Coördineren van het gebruik van terminals en netwerken

Het Instituut zou het gebruik van data-bases via terminals dienen te coordineren op een zodanige wijze dat de "informatie-landkaart" van Nederland zo compleet en overzichtelijk mogelijk wordt ingevuld. Door installatie van "nodes", "concentrators" e.d. onder beheer van het Instituut kan uitbreiding worden gegeven aan buitenlandse netwerken. Tevens zou het Instituut kunnen fungeren als nationale contractant t.o.v. buitenlandse data-base exploitanten, opdat zo gunstig mogelijke collectieve voorwaarden voor de Nederlandse deelnemers bedongen kunnen worden.

3.3.2 Bevorderen van de samenwerking tussen bedrijven en andere instellingen

Het Instituut zou een rol kunnen spelen in de samenwerking tussen bedrijven en commerciële informatie-leverende instellingen. In het geval waarin een aantal bedrijven elk geabonneerd is op een commercieel informatiesysteem en zij deze informatie slechts binnen eigen bedrijf mogen verspreiden, zou het Instituut de verwerking van deze informatie op zich kunnen nemen. Door eenmalige conversie, grotere batches e.d. zou doelmatiger gewerkt kunnen worden, zonder dat de geheimhouding van de gegevens van een deelnemer gevaar loopt en zonder dat inbreuk op de abonnementsvoorwaarden gemaakt wordt.

3.3.3 Bevorderen van normalisatie

Het Instituut zou, waar gewenst, voorschriften of regels voor het maken van abstracts, de wijze van indiceren e.d. kunnen uitwerken. Daarnaast dient het Instituut te bevorderen dat in Nederland de bestaande normen worden toegepast.

3.4 Overige taken

3.4.1 Onderzoek

Het Instituut dient, mede ter ondersteuning van de dienstverlening, faciliteiten voor onderzoek te krijgen. Dit onderzoek zou, waar mogelijk, uitgevoerd moeten worden in samenwerking met andere betrokkenen.

Onderwerp van onderzoek kunnen zijn:

- gebruikersbehoeften;
- gebruik van informatie;
- computerprogramma's;
- opbouw en samenvoegen van data-bases;
- indexeren;
- retrieval-methoden;
- evaluatie van retrieval-technieken, wervingsmethoden e.d.

3.4.2 Opleiding

Het onder 3.4.1 genoemde onderzoek kan mede ten dienste staan van reeds bestaande opleidingen op het gebied van de informatica en de documentatie. Het Instituut dient de praktijkopleiding van search-formulators c.q. terminalgebruikers te verzorgen, o.a. door middel van stages. Daarnaast dient zorg te worden gedragen voor gebruikersinstructie en training. In dit kader past ook het ontwikkelen van methodieken (b.v. met inschakeling van audiovisuele hulpmiddelen) die bij de praktijkopleiding gebruikt kunnen worden.

3.4.3 Verlenen van advies

De adviesverlening kan betrekking hebben op de organisatie van informatieafdelingen, aanschaf en beheer van informatiesystemen, retrieval-technieken en aan te schaffen programma's.

3.4.4 Verlenen van assistentie

Ook faciliteiten voor een meer directe vorm van hulp zijn gewenst. Vooral aan kleinere bedrijven en instellingen zou de gelegenheid geboden moeten worden om gedurende een niet te korte periode assistentie ter plaatse te verkrijgen van een informatiedeskundige van het Instituut. Deze acitiviteit zou tevens passen in het kader van de gebruikersopvoeding.

3.4.5 Bevordering van het gebruik van terminals

Het Instituut moet zich tot taak stellen het gebruik van terminals te bevorderen zodra het locale vraagaanbod dit toestaat. Ten aanzien van de te verwachten ontwikkeling van netwerken wordt voorzien, dat op wat langere termijn vooral de grotere gebruikers voor hun primaire belangstellingsgebieden zelfstandig via eigen terminals in hun informatiebehoeften zullen gaan voorzien. Met name de grote bibliotheken zullen mettertijd over eigen terminals beschikken.

3.4.6 Voorlichting en werving

De activiteiten van het Instituut moeten in brede kring bekend worden gemaakt o.a. door:

- potentiële gebruikers op de hoogte te brengen van de mogelijkheden die het Instituut biedt;
- het uitgeven van een Nieuwsbulletin met een ruime verspreiding;
- het verzorgen van een rubriek "Informatievoorziening in Nederland" in vakbladen zoals het Chemisch Weekblad, De Ingenieur, Open, in bladen van Universiteiten, Hogescholen, Ministeries e.d.;
- het organiseren van voordrachten, demonstraties en symposia zowel voor huidige en toekomstige gebruikers als voor hen die met de informatievoorziening belast zijn;
- het uitgeven van handleidingen voor het gebruik van de diverse data-bases.

Behalve bij het wetenschappelijk onderwijs zal speciale aandacht moeten worden besteed aan de voorlichting bij het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs.

Hoewel een goede voorlichting een wervend effect heeft, zal aan de werving als zodanig kracht bijgezet moeten worden door het scheppen van gunstige

deelnemingsvoorwaarden tijdens een aanlooptijd. Nog in opleiding zijnde toekomstige gebruikers zullen door middel van speciale projecten (studentenprojecten) in de gelegenheid moeten worden gesteld kosteloos ervaring op te doen met nieuwe methoden van informatievoorziening.

4. EXTERNE EN INTERNE ORGANISATIE

4.1 Verhouding tot Bibliotheken en Documentatiecentra

Grote waarde moet worden toegekend aan een functionele inpassing van het voorgestelde Instituut in het Nederlandse Bibliotheek- en Documentatiewezen. De bibliotheken en documentatie-instellingen vormen het primaire distributienet voor de informatieverspreiding. Verwacht kan worden dat zij voor hun bibliografische dienstverlening in toenemende mate van geautomatiseerde systemen gebruik zullen maken. Het Instituut beoogt mede de voorwaarden voor deze dienstverlening te scheppen. De diensten van het Instituut zullen in het algemeen dan ook aan informatiezoekenden ter beschikking staan door de bemiddeling van bibliotheken of documentatie-instellingen.

Behalve met het bibliotheek- en documentatiewezen zijn relaties met organisaties van potentiële gebruikers, zoals RAB, TNO, KNCV, KIVI, KNMP, faculteiten e.d. van belang.

4.2 Verhouding tot het NOBIN

Het contact met het NOBIN dient uiteraard permanent en geïnstitueerd te zijn. Het Instituut zal immers de uitvoerende instantie zijn voor een aantal door NOBIN gefinancierde projecten. Tevens zal het Instituut een terugkoppelingsfunctie moeten hebben van de gebruiker naar de beleidsinstantie.

4.3 Interne Organisatie

Het verdient aanbeveling de leiding van het Instituut ter zijde te doen staan door een Bestuursraad, waarbij nader bezien zal moeten worden of het voorzitterschap van deze raad bekleed moet worden door een lid van het NOBIN-bestuur dan wel door de directeur van de instelling waarbij het Instituut aangesloten wordt. In de samenstelling van de bestuursraad dienen de relaties met bibliotheek- en documentatie-instellingen en met gebruikersorganisaties tot uitdrukking te komen.

Bij de samenstelling van de staf worden vier typen van functies onderscheiden nl.:

1. uitvoerverzorging;
2. invoerverzorging;
3. computerverwerking;
4. voorlichting en werving.

Het Instituut dient een eigen rechtpersoonlijkheid en eigen financiële verantwoordelijkheid te hebben.

5. PLAATS VAN VESTIGING

Het verdient aanbeveling een nationaal informatieinstituut te vestigen bij een instelling of organisatie die qua doelstelling gericht is op informatieverschaffing en dienstverlening en die qua positie een zekere nationale status bezit.

Deze organisatie of instelling dient multidisciplinair te zijn. Er dienen veelzijdige contacten te bestaan met overheid, onderwijs en bedrijfsleven. Als het Instituut zijn werkzaamheden kan aanvangen binnen een reeds bestaande instelling wier taak daartoe wordt uitgebreid of in samenhang met verwante initiatieven tot ontwikkeling kan worden gebracht, is de kans op snelle verwezenlijking van de doelstellingen groter dan bij een start "ab ovo".

Mogelijkheden zijn:

- bij de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW);
- bij de Koninklijke Bibliotheek (KB);
- bij de Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO).

Alle drie de organisaties kunnen naar verwachting op grond van hun doelstelling het programma van het Instituut onderschrijven al zullen naar de aard van de instelling de accenten wat verschillend gelegd worden.

Een andere mogelijkheid is die van een zelfstandige Overheidsinstelling.

In Bijlage 2 worden de beschreven mogelijkheden nader uitgewerkt.

6. FASERING

Als eerste fase in de totstandkoming van het Instituut wordt gezien het samenvoegen van een aantal reeds lopende projecten op het gebied van de secundaire informatievoorziening, die nu door NOBIN mede worden gefinancierd. Daarnaast kan het door het Ministerie van O en W gefinancierde INIS-project bij het Instituut worden ondergebracht. In 1973 bedroeg de overheidsbijdrage voor deze projecten meer dan een miljoen gulden.

De nadruk zal - zeker in de eerste jaren - vallen op de uitvoerverzorging. Er van uitgaande dat de tape-collectie in de aanvang bestaat uit magneetbanden van de volgende systemen: CAS, CAIN, CAB, FSTA en INIS, zal de bezetting van deze sectie uit minstens 3 search-formulators dienen te bestaan, waarbij een verdeling naar discipline en in samenhang daarmee naar bijbehorende tape-services dient te worden nagestreefd. Waarschijnlijk zal spoedig de wenselijkheid blijken ook de sociale wetenschappen met diensten als Social Sciences Citation Index, ERIC en Psychological Abstracts te bedienen. Het aantal search-formulators zou dan op 4 komen.

De invoerverzorging zal in de eerste fase invoercoördinatie zijn: liaison tussen de invoerverwerkende bureaus (INIS en de redacties van referaatdiensten) en de indexers die in het algemeen op part-time basis buiten het Instituut zullen werken. Voorlopig zal hier met 2 krachten kunnen worden volstaan.
Gezien de wederzijdse gunstige beinvloeding van invoer- en uitvoerwerkzaamheden, is het gewenst de search-formulators ook een deel van de invoer te laten verzorgen.

Daar voorlopig met een extern computercentrum gewerkt zal moeten worden is het voldoende als 1 staflid - deskundig op het terrein van hardware en software - de liaison met het computercentrum onderhoudt en in samenwerking met de staf van het computercentrum bijdraagt in de ontwikkeling van programma's.

Het Instituut zal in de eerste fase al snel behoefte hebben aan middelen om de voorgenomen voorlichtings- en wervingsfunctie te kunnen vervullen: schaalvergroting levert voor de bestaande diensten het snelst een toenemend nettoinkomen. Voorlichting en werving zal van meet af aan op zijn minst door 1 persoon ter hand moeten worden genomen.
Voor administratieve hulp en ponsen zullen minstens 2 krachten nodig zijn.

In totaal betekent dit dat voor de eerste fase minstens 9 à 10 personeelsleden nodig zijn.

In de tweede fase zou het dienstenpakket moeten worden uitgebreid door meer data-bases ter beschikking te stellen, hetzij in eigen beheer of door intensieve internationale samenwerking. Tevens zal de functie van coördinator en makelaar dan meer inhoud moeten krijgen.

Voor de derde fase wordt gedacht aan de ontwikkeling van eigen onderzoek, zowel t.a.v. computerprogramma's als t.a.v. de opbouw van gegevensbestanden. In deze fase is het wenselijk dat het Instituut over een eigen computer beschikt met personeel voor programma-ontwikkeling.

In deze fase zal het Instituut ook moeten kunnen optreden als adviesbureau op het gebied van informatie-organisatie en onderzoek in opdracht moeten kunnen uitvoeren, vergelijkbaar met de huidige dienstverlening van ASLIB.

7. FINANCIERING

Voor het effectief uitvoeren van de doelstellingen van het Instituut is formele overheidssteun gewenst. Bij de financiering zijn een tweetal componenten te onderscheiden namelijk de financiering van de overheadkosten en de aan taken gebonden financiering.

7.1 Financiering van overheads

Deze financiering is sterk afhankelijk van de aard van de plaats van vestiging. Aansluiting bij een reeds bestaande instelling zal het mogelijk maken tegen relatief lage kosten gebruik te maken van een aantal centrale diensten van deze instelling terwijl ook de huisvestingskosten waarschijnlijk beperkt zullen blijven. Zulks althans in het beginstadium wanneer de staf van het Instituut nog klein zal zijn.

Het zelf te financieren deel van de overheadkosten zal het Instituut moeten opbrengen uit de ontvangsten voor verrichte diensten en de subsidies voor de diverse onderdelen van het werkprogramma.

7.2 Financiering van taken

De in hoofdstuk 3 genoemde taken zullen op verschillende wijze gefinancierd worden. Algemene principes welke hierbij als uitgangspunt kunnen dienen zijn:

- taken welke voortvloeien uit een contractuele verplichting van de overheid zullen meestal geheel door de overheid worden gefinancierd. Hiertoe behoort met name de verzorging van de invoer voor internationale systemen;
- taken die in opdracht van derden worden uitgevoerd, moeten geheel door de opdrachtgever worden vergoed (b.v. de opslag van privé-bestanden);
- bij dienstverlening aan het publiek, moet de klant in ieder geval de door hem veroorzaakte marginale kosten vergoeden.

7.2.1 Dienstenverlening in de vorm van attendering, retrospectief literatuuronderzoek e.d.

In de beginfase zal het vraagvolume waarschijnlijk nog te klein zijn om deze dienstenverlening geheel kostendekkend te doen zijn. Een aanloopsubsidie is daarom gewenst. Na een periode van 3-5 jaar per nieuw geïntroduceerd systeem zal de dienstverlening het echter zonder subsidie moeten kunnen stellen, dit op grond van het principe dat een eventuele subsidiestroom beter geleid kan worden via de gebruiker van de diensten dan via de dienstverlener.

7.2.2 Makelaarsfunctie, coördinatie

De makelaarsfunctie en het coördinerende werk lijken in principe taken waarvoor subsidie moet worden verleend. In het algemeen kan de informatiemakelaar de klant slechts een zeer gering bedrag voor zijn diensten in rekening brengen (tenzij voor de doorverkoop van bepaalde buitenlandse diensten een nationaal monopolie voor diensten aan het publiek wordt verkregen).

7.2.3 Onderzoek

Onderzoek zou door de overheid moeten worden gefinancierd, zij het dat uiteindelijk wellicht een fonds ten behoeve van onderzoek kan worden gevormd uit de lopende inkomsten.

7.2.4 Instructie en voorlichting

Instructie en voorlichting zouden in principe geheel door de overheid gefinancierd moeten worden.

7.2.5 Sluisfunctie

Voor al die overheids- (met name NOBIN-)projecten die onder de verantwoording van het voorgestelde Instituut vallen, zou het Instituut als de financieel verantwoordelijke instantie op kunnen treden, zodat er op dit gebied slechts één geldstroom vanuit de overheid behoeft te zijn. Dit wordt al ten dele direkt bereikt bij uitvoering van de voorgestelde eerste fase van het project, waarbij een aantal, nu door NOBIN en het Ministerie van O en W gefinancierde projecten, wordt samengebracht in het Instituut.

8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In een klein land als Nederland, met gebruikersgroepen van beperkte omvang, is het in stand houden van kleine, soms geïsoleerd opgestelde, informatieprojecten onnodig en ongewenst.

De huidige situatie heeft een aantal nadelen zoals:

- ondoorzichtigheid voor de gebruiker;
- niet optimale bezetting van de informatiediensten;
- versnippering van activiteiten;
- geringe mogelijkheden tot uitbreiding van de dienstverlening in het kader van de afzonderlijke projecten;
- weinig overzichtelijke situatie voor de subsidie-verlenende instanties;
- inefficiënt gebruik van financiële middelen.

Bundeling van de bestaande projecten in één organisatorische eenheid zou bovengenoemde nadelen ondervangen. Bovendien zou hiermede een instituut tot stand komen dat belast kan worden met een aantal, in de huidige situatie, niet of nauwelijks uitvoerbare taken, zoals:

- onderzoek;
- opleiding;
- werving en voorlichting;
- uitbreiding van het dienstenpakket;
- actieve deelname in een Europees netwerk;
- coördinatie van informatie-activiteiten;
- bemiddeling en verwijzing;
- verlenen van adviezen en assistentie;
- ontwikkelen van hulpmiddelen;
- samenstellen van geëvalueerde gegevensbestanden;
- bevorderen van samenwerking op informatiegebied tussen bedrijven en andere instellingen;
- bevorderen van het gebruik van terminals.

Daar de projecten die in eerste instantie voor integratie in één organisatorisch verband in aanmerking komen, momenteel nog geheel of gedeeltelijk door de overheid gesubsidiëerd worden, wordt de situatie nú gunstig geacht voor het nemen van beleidsbeslissingen die tot de gewenste bundeling van krachten kunnen leiden.

Op grond van bovenstaande overwegingen beveelt de Werkgroep aan dat de betrokken instanties overgaan tot de oprichting van een informatieinstituut, onder te brengen bij, of aansluitend aan een geschikte nationale organisatie.

Het Instituut dient belast te worden met de uitvoering van de in het rapport genoemde taken en het dient een kader te vormen, waarbinnen samenwerking en coördinatie tot stand kan komen met externe, nationale en internationale organisaties.

Bijlage 1

a) Lijst van data-bases die op het ogenblik door Nederlandse centra verwerkt worden:

-CACond Chemical Abstracts Condensates (Chemical Abstracts Service, V.S.)
-CAIN Cataloguing and Indexing (National Agricultural Library, V.S.)
-EM Excerpta Medica (Excerpta Medica Foundation, Ned.)
-FSTA Food Science and Technology Abstracts (International Food Information Service)

b) Selectieve lijst van data-bases waarop diensten mogelijk zijn of binnenkort mogelijk worden door te bemiddelen bij het gebruik maken van buitenlandse centra en waarvan de belangrijkste bij voldoende interesse, in eigen beheer verwerkt zouden kunnen worden.

-AGRIS Agricultural Information System (Food and Agricultural Organisation, V.N.)
-BA Previews Biological Abstracts, Bio Research Index (Bio Sciences Information Service of Biological Abstracts, V.S.)
-CAS Chemical Abstracts Subject Index Alert (CASIA)
Chemical-Biological Activities (CBAC)
Chemical Industry Notes (CIN)
Chemical Titles (CT)
Polymer Science and Technology (POST)
(Chemical Abstracts Service, V.S.)
-CIJE zie ERIC
-CMA zie PREDICASTS
-COMPENDEX Computerized Engineering Index (Engineering Index Inc., V.S.)
-Current Programs [Conferentie preprints en reprints] (World Meetings Information Center Inc., V.S.)
-DEVSIS Development Sciences Information Service
-EMA zie PREDICASTS
-ERIC Research in Education, Current Index to Journals in Education (National Institute of Education, V.S.)
-ESRO ESRO-data bank on Electronic Components (European Space Research Organisation)
-GEO'REF Geological Reference File (American Geological Institute, V.S.)
-GRA Government Reports Announcements (National Technical Information Service, V.S.)
-IDC [Organische scheikunde] (Internationale Dokumentationsgesellschaft für Chemie, W-D.)
-INIS International Nuclear Information System (International Atomic Energy Agency, V.N.)
-INSPEC Information Systems in Physics, Electrotechnology, Computers and Control (Institution of Electrical Engineers, U.K.)
-Mathematical Titles Service (American Mathematical Society, V.S.)
-MEDLARS Medical Literature Analysis and Retrieval System (National Library of Medicine, V.S.)
-METADEX Metals Abstracts Index (American Society for Metals, V.S.)
-NASA International Aerospace Abstracts (IAA), Scientific and Technical Aerospace Reports (STAR) (National Aeronautics and Space Administration, V.S.)

-NEDO Abstracts	[Nederlandse publikaties sociaal-economische ontwikkelingen in derde wereld] (Nederlands Documentatiecentrum voor Ontwikkelingslanden, Ned.)
-NSA	Nuclear Science Abstracts (Atomic Energy Commission, V.S.)
-PASCAL	Programme Appliqué à la Sélection et la Compilation Automatique de la Littérature [algemeen] (Centre National de la Recherche Scientifique, F.)
-POST	zie CAS
-PREDICASTS	Chemical Market Abstracts (CMA) Electronics Market Abstracts (EMA) (Predicasts Inc., V.S.)
-Psychological Abstracts	(American Psychological Association, V.S.)
-RIE	zie ERIC
-SDIM	Systeem voor Documentatie en Informatie inzake Metallurgie (Europese Gemeenschappen)
-Social Science	Citation Index (Institute for Scientific Information, V.S.)
-Sociological Abstracts	(Sociological Abstracts, V.S.)
-Source and Citation Magnetic Tapes	[Science Citation Index] (Institute for Scientific Information, V.S.)
-SPIN	Searchable Physics Information Notices (American Institute of Physics, V.S.)
-TOXICON	Toxicology Information Conversation On-line Network (National Library of Medicine, V.S.)

Bijlage 2

Enige mogelijkheden voor plaatsen van vestiging van het Informatie-Instituut.

1. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

De brede aktieradius van de Akademie biedt een goede achtergrond voor een multidisciplinair gericht informatie-instituut, dat tevens een bijdrage wil leveren tot de uitbouw van de informatie-wetenschap in ons land. De opname van het voorgestelde instituut in de activiteitenskala van de KNAW zou niet zonder precedent zijn. Op verscheidene terreinen vervult zij reeds belangrijke informatietaken:
- het documentatiecentrum voor de sociale wetenschappen en het Bureau van INIS vinden er onderdak;
- er is een intensieve samenwerking met de Excerpta Medica Foundation waardoor een uitgebreide collectie medische literatuurgegevens is opgebouwd.

Indien de bibliotheek van de KNAW de nationale bibliotheek voor de natuurwetenschappen en de medische wetenschap zou worden, zou de vestigingsplaats in directe verbinding met deze bibliotheek aantrekkelijk zijn. Verder is Amsterdam als vestigingsplaats aantrekkelijk door de aanwezigheid van twee universiteiten, waardoor goede mogelijkheden tot direct contact met een uitgebreide gebruikerskring geboden worden. Tevens dient gewezen te worden op de aan de Universiteit van Amsterdam verbonden opleiding voor het wetenschappelijk bibliothekariaat. Samenwerking van het instituut met deze opleiding, in het bijzonder met de leerstoel voor documentaire informatie, kan bijzonder nuttig zijn.

2. Koninklijke Bibliotheek

Hoewel de KB zelf door de gerichtheid van haar collecties - en daardoor van haar publiek - geen directe aanknopingspunten biedt voor de inhoud van de in de eerste fase te verrichten informatie-activiteiten, dient deze vestigingsplaats overwogen te worden, en wel om twee redenen:
a. zoals boven aangeduid, wordt de voorkeur gegeven aan een instituut van national status;
b. een belangrijker argument vormt het bij de KB op te richten Nationaal Bibliografisch Centrum (NBC). Hoewel het NBC gericht is op de produktie van de nationale bibliografie en op de automatisering van bibliotheekprocedures, met name op de katalogisering en de ontsluiting van zelfstandige publikaties, sluiten de te gebruiken technieken en de hulpmiddelen zeer nauw aan bij opslag en ontsluiting van de niet-zelfstandig verschenen publikaties, die het merendeel van het bestand der grote literatuursystemen uitmaken. De mogelijkheid om te zijner tijd gezamenlijk over een computer met voor bibliografische verwerking aangepaste programma's, te kunnen beschikken, lijkt zeer aantrekkelijk. Ook zou de beschikbaarheid in het NBC van de magneetbandversies der nationale bibliografieën voor het informatie-instituut interessante nieuwe mogelijkheden voor SDI-diensten kunnen openen (de verwezenlijking hiervan komt dichter bij zodra de UNISIST "standard reference code" ontwikkeld en ingevoerd is).

3. Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek TNO

Als mogelijke vestigingsplaats voor het instituut komt ook het TNO-complex in Delft in aanmerking. Het complex is gelegen in de onmiddellijke nabijheid van de bibliotheek van de TH-Delft. Het instituut zou wellicht aan kunnen sluiten bij de in het TNO-complex gevestigde informatie en documentatie-afdeling, waardoor de IDC-activiteiten in het centrum ondergebracht zouden kunnen worden.

Door de aanwezigheid van de Technische Hogeschool en een groot aantal instituten en laboratoria voor (toegepast) natuurwetenschappelijk onderzoek is direct contact met een groot aantal gebruikersgroepen eenvoudig tot stand te brengen.

Het instituut zou kunnen beschikken over het TNO-rekencentrum en de daar reeds aanwezige ervaring met information retrieval, waarvan de NOCI en ALADIN reeds gebruik maken.
In voorkomende gevallen kan een beroep gedaan worden op de binnen TNO aanwezige technische en wetenschappelijke deskundigheid voor de evaluatie en het tot toepassing brengen van de door het instituut verstrekte documentaire informatie. Vooral voor kleine en middelgrote bedrijven zou dit van belang kunnen zijn.

In een aantal TNO-instituten is een grote ervaring en kennis aanwezig met betrekking tot specialistische onderwerpen. Bij gebleken behoefte zou het informatie-instituut kunnen trachten, in samenwerking met deze TNO-instituten, informatie- en documentatiesystemen op bepaalde specialistische gebieden samen te stellen, waarin slechts door deskundigen geëvalueerde documenten zijn opgenomen. Op deze wijze zou ook in Nederland een begin gemaakt kunnen worden met de oprichting van zg. "information analysis centres" en zou ook hierin aansluiting bij buitenlandse centra gezocht kunnen worden.

Alle drie de organisaties kunnen naar verwachting op grond van hun doelstelling het programma van het informatie-instituut onderschrijven, al zullen naar de aard van de instelling de accenten wat verschillend gelegd worden. Het opgestelde schema van taken en activiteiten biedt voldoende ruimte om hiermee rekening te houden, zonder geweld te doen aan de opzet: het op één punt concentreren van middelen en mankracht ter bevordering van de literatuurontsluiting en -verspreiding in Nederland door directe dienstverlening, door research en instructie en door het bieden van een kader waarbinnen over ontwikkeling van informatie-acitiviteiten elders in het land overleg gepleegd kan worden.

Bijlage 3

Lijst van in het rapport voorkomende acroniemen:

AGRIS	Agricultural Information System (FAO)
ALADIN	Automatisering Landbouwkundige Documentatie en Informatie
Aslib	formerly: Association of Special Libraries and Information Bureaux (U.K.)
CAB	Commonwealth Agricultural Bureaux
CAIN	Cataloguing and Indexing (National Agricultural Library, V.S.)
CAS	Chemical Abstracts Service (V.S.)
EM	(Stichting) Excerpta Medica
ERIC	Educational Resources Information Center (V.S.)
FSTA	Food Science and Technology Abstracts
INIS	International Nuclear Information System (V.N.)
ISI	Institute for Scientific Information (V.S.)
KB	Koninklijke Bibliotheek
KIVI	Koninklijk Instituut voor Ingenieurs
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KNCV	Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging
KNMP	Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering van de Pharmacie
MEDLARS	Medical Literature Analysis and Retrieval System (National Library of Medicine, V.S.)
MEDLINE	On-line MEDLARS System
NIC	Stichting Nederlandse Informatie Combinatie
NLM	National Library of Medicine (V.S.)
NOBIN	Stichting Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging
NOCI	Nederlandse Organisatie voor Chemische Informatie
PUDOC	Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie
RAB	Raad van Advies voor Bedrijfsinformatie
SDIM	Systeem voor Documentatie en Informatie inzake Metallurgie (Europese Gemeenschappen)
TNO	Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek